

Quality of Granting and Execution of judicial representation in Iranian Judicial Authorities

Reza Jorjandi Moghaddam¹

1. M.A. in Criminal Law and Criminology, Faculty of Literature and Humanities, Meybod Branch, Islamic Azad University, Yazd, Iran.

Email: Jorjandi.reza@gmail.com

S.D.I.L.
The SD Institute of Law
Research & Study

Publisher:
Shahr-e Danesh
Research And Study
Institute of Law

Article Type:
Original Research

DOI:
10.48300/JLR.2022.289486.1672

Received:
12 January 2022

Accepted:
29 March 2022

Published:
10 June 2023

A B S T R A C T

In the judicial process in judicial authorities, judicial official performs the judicial and legal (civil) matters. Granting of judicial representation will involve at least two judicial authorities in the judicial process. This paper is aimed at examining the authorities and competence of judicial authorities concerning the territory, types, and quality of granting and execution of judicial representation in the field of research, execution of rules as well as other appropriate judicial matters in terms of the necessity to comply with rules and regulations and laws related to judicial authorities' competence and quality of judicial representation process pursuant to Articles 119, 120, 121, 122, 334, 558, and 659 of the Code of Criminal Procedure adopted in 2013, Articles 290-294 of the Code of Civil Procedure of General and Revolutionary Courts approved in 2000, Articles

Copyright & Creative Commons:

© The Author(s). 2021 Open Access. This article is licensed under a Creative Commons Attribution Non-Commercial License 4.0, which permits use, distribution and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited. To view a copy of this licence, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>.

20 and 50 of the Enforcement of Civil Judgments approved in 1977 and Article 5 of the Code of Non-litigious Jurisdiction act approved in 1940 and other related laws and regulations and addressing the issue as an effective judicial issue by an analytical and descriptive scientific research method. The objective of issuing judicial representation is to facilitate and expedite the trial besides preventing its delay. It is common in law- authorized cases and in accordance with judicial procedure and will be necessary at the discretion of the judicial authority. The quality of its issuance and execution is necessary according to Criminal and Civil Codes in the framework of the provisions of judicial representation, affecting the achievement of the reason and discovery of the truth as the effects of judicial representation, which will be important by making a decision and issuing convincing opinions leading to the realization of rights and the administration of justice.

Keywords: Quality, judicial representation, Jurisdiction, Trial, Criminal and Legal.

Funding: The author received no financial support (funding, grants, and sponsorship) for the research, authorship, and/or publication of this article.

Author contributions:

Reza Jorjandi Moghaddam: Conceptualization, Methodology, Validation analysis, Investigation, esources, Data Curation, Writing - Original Draft, Writing - Review & Editing, Supervision, Project administration.

Competing interests: The author declare that he have no competing interests.

Citation:

Jorjandi Moghaddam, Reza. "Quality of Granting and Execution of judicial representation in Iranian Judicial Authorities" *Journal of Legal Research* 22, no. 53 (June 10, 2023): 195-222.

Extended Abstract

In legal procedure of judicial authorities, all the processes such as criminal and legal (civil) affairs are in charge of a judicial official. So, judicial delegation will involve at least two judicial authorities in legal procedures. This paper investigates the authorities and competencies of judicial officials regarding the domain, types, and quality of delegation for investigation, execution of the rules, and the other due judicial affairs with respect to the necessity of observing the rules and regulations of the justice act and the competency of judicial authorities. These studies are done based on articles 119, 120, 121, 122, 334, 558, and 659 of the criminal justice act enacted in 2013, articles 290-294 of the justice act of the Public Court and the Islamic Revolution Court enacted in 2000, articles 20 and 50 of the Civil Judgment Enforcement Act enacted in 1977, and article 5 of the non-Litigious Jurisdiction Act enacted in 1940, and other related rules and regulations. In this paper, judicial delegation is studied in seven different issues in terms of the criminal or legal nature of the subjects and the type of the judicial authorities, the quality of execution in national and international areas, and the general and specific nature of the issue. This research is an analytical descriptive study using library studies, and the background of legal activities in different areas with a scientific approach to legal issues. The concepts and the domain of judicial delegation, and assignment and execution of judicial delegation in legal procedures will be studied based on the processes of different Iranian judicial authorities. This research aims to collect useful information about judicial delegation for lawyers, address its importance in different judicial authorities, and identify the relevant legal elements in the Iranian criminal law. Delegation is a means of facilitating and accelerating the legal procedure and preventing its extension. It is a common process in the specified areas in terms of the judicial procedures. The issuance and the execution of delegation are determined based on the criminal and civil rules and the related articles. Its importance is due to its effectiveness in highlighting the reality by making solid decisions that can realize justice. For proper law enforcement and truth discovery, the Judiciary emphasizes facilitating and accelerating judicial procedure the judicial procedure, decreasing unjustified costs, and preventing the extension of the procedure as challenging issues concerning the observance of citizenship rights and human dignity. Electronic judicial procedure can also facilitate the process of delegation. According to article 119 of the Criminal Jurisdiction Act enacted in 2013m judicial delegation requires the issuance of a delegation decree.

Articles 119 of the Criminal Jurisdiction Act and article 290 of the Civil Jurisdiction Act reflect the goal of this legal tool. Regarding the importance of this issue in most of the Iranian judicial authorities, an independent branch is

formed for the informed delegation cases. For this purpose, delegation can be assigned for surveying the accused, asking the witnesses' statements, inspecting the site and places and objects, collecting the crime tools, and any other action that is done outside the judicial zone. Judicial delegation primarily requires the necessity of some judicial measures that cannot be done without delegation. In the Iranian judicial authorities, law enforcement in legal and criminal courts and dispute settlement councils is based on legal responsibilities and competencies. Judicial officials are only allowed to handle the assigned responsibilities in their judicial zone and within the framework of their specified authorities. So, they are not allowed to intervene the judicial affairs of the other zones except the pre-determined cases such as delegation.

In some cases, some of the measures of judicial procedures may become necessary in other judicial zones. In such cases, the Criminal Jurisdiction Act and the Civil Jurisdiction Act allow the judges to assign judicial delegation in the case of necessity and regarding the due competencies. Ambiguous and defective delegation will create some gaps that can extend the judicial procedure, impose higher costs, and dissatisfy the parties. Proper delegation requires the officials and the judges' knowledge and experience. Delegation can be assigned to different judicial parties by the authorities, and the senior officer (the general or specific officials) is not authorized to do so. As judicial delegation can be executed by a judicial official, direct delegation of regulatory officials is not accepted by the authorities. In judicial procedures, dispute settlement councils, the Public and the Islamic Revolution (military and religious) courts, trial (legal, family and criminal) court, revision court, criminal court, the State Supreme Court, and the Administrative Justice Court may sometimes assign judicial delegation.

کیفیت اعطا و اجرای نیابت در مراجع قضایی ایران

رضا جرجندی مقدم^۱

۱. کارشناس ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، واحد میبد، دانشگاه آزاد اسلامی، یزد، ایران.

Email: Jorjandi.reza@gmail.com

چکیده:

در فرایند دادرسی در مراجع قضایی، انجام امور اعم از کیفری و حقوقی (مدنی) توسط مقام قضایی صورت می‌پذیرد. اعطای نیابت حداقل دو مرجع قضایی را در فرآیند انجام اقدامات قضایی درگیر خواهد نمود. در این مقاله سعی شده است اختیارات و صلاحیت مراجع قضایی پیرامون قلمرو، اقسام و کیفیت اعطا و اجرای نیابت در زمینه انجام تحقیقات، اجرای احکام و سایر امور قضایی مقتضی به لحاظ لزوم رعایت قوانین و مقررات آیین دادرسی و قواعد مربوط به صلاحیت مراجع قضایی و کیفیت فرایند نیابت به استناد مواد ۱۱۹، ۱۲۰، ۱۲۱، ۱۲۲، ۳۳۴، ۵۵۸ و ۶۵۹ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲، مواد ۲۹۰ تا ۲۹۴ قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور مدنی مصوب ۱۳۷۹، مواد ۲۰ و ۵۰ قانون اجرای احکام مدنی مصوب ۱۳۵۶ و ماده ۵ قانون امور حسبی مصوب ۱۳۱۹ و سایر قوانین و مقررات مربوط مورد بررسی قرار گرفته و با رویکرد علمی پژوهشی به روش تحلیلی و توصیفی به عنوان مبحث

کپی رایت و مجوز دسترسی آزاد:

کپی‌رایت مقاله در مجله پژوهش‌های حقوقی نزد نویسنده (ها) حفظ می‌شود. کلیه مقالاتی که در مجله پژوهش‌های حقوقی منتشر می‌شوند با دسترسی آزاد هستند. مقالات تحت شرایط مجوز Creative Commons Attribution-Non-Commercial License 4.0 منتشر می‌شوند که اجازه استفاده، توزیع و تولید مثل در هر رسانه‌ای را می‌دهد، به شرط آنکه به مقاله استناد شود. جهت اطلاعات بیشتر می‌توانید به صفحه سیاست‌های دسترسی آزاد نشریه مراجعه کنید.

پژوهش‌های حقوقی

نوع مقاله:
پژوهشی

DOI:

10.48300/JLR.2022.289486.1672

تاریخ دریافت:
۲۲ دی ۱۴۰۰

تاریخ پذیرش:
۹ فروردین ۱۴۰۱

تاریخ انتشار:
۲۰ خرداد ۱۴۰۲

قضایی مؤثر به موضوع پرداخته شود. هدف از صدور نیابت تسهیل و تسریع در دادرسی و جلوگیری از اطاله آن است. در موارد مصرح قانونی و حسب رویه قضایی متداول بوده و به تشخیص مقام قضایی لازم می‌باشد. کیفیت صدور و اجرای آن مطابق با قوانین کیفری و مدنی در چهارچوب مفاد نیابت ضرورت پیدا می‌کند و در تحصیل دلیل و کشف حقیقت به عنوان آثار نیابت قضایی که با اتخاذ تصمیم و صدور آرای متقن منتهی به احقاق حق و اجرای عدالت خواهد شد، مؤثر بوده و حائز اهمیت است.

کلیدواژه‌ها:

کیفیت، نیابت قضایی، صلاحیت، دادرسی، کیفری و حقوقی.

حامی مالی:

این مقاله هیچ حامی مالی ندارد.

مشارکت نویسندگان:

رضاجرندی مقدم: مفهوم‌سازی، روش‌شناسی، اعتبارسنجی، تحلیل، تحقیق و بررسی، منابع، نظارت بر داده‌ها، نوشتن - پیش‌نویس اصلی، نوشتن - بررسی و ویرایش، نظارت، مدیریت پروژه.

تعارض منافع:

بنابر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

استناددهی:

جرجندی مقدم، رضا «کیفیت اعطا و اجرای نیابت در مراجع قضایی ایران». مجله پژوهش‌های حقوقی ۲۲، ش. ۵۳ (۲۰ خرداد ۱۴۰۲): ۱۹۵-۲۲۲.

مقدمه

اجرای قانون در مراجع قضایی ایران اعم از دادسرا، دادگاه‌های کیفری، حقوقی و شوراهای حل اختلاف برحسب وظایف و صلاحیت قانونی صورت می‌گیرد. مقام قضایی فقط در حوزه قضایی محل خدمت خود تابع صلاحیت محلی و مجاز به انجام امور قضایی محوله در چهارچوب اختیارات و وظایف مصرح قانونی خواهد بود و نمی‌تواند در امور قضایی سایر حوزه‌های قضایی مداخله نماید.

در برخی موارد انجام بخشی از اقدامات قضایی در فرآیند دادرسی ممکن است در حوزه قضایی دیگری ضرورت پیدا کند. در این‌گونه موارد قانون آیین دادرسی کیفری و قانون آیین دادرسی مدنی مجوز لازم را به قضات اعطا نموده است تا در مواقع لازم و حسب مورد بر اساس صلاحیت ذاتی و محلی نسبت به اعطای نیابت به حوزه قضایی مقصد مبادرت ورزند. در قانون آیین دادرسی کیفری این اختیارات قانونی جهت اعطای نیابت قضایی به مقامات قضایی دادسرا و دادگاه‌های کیفری در مواد ۱۱۹، ۱۲۰، ۱۲۱، ۱۲۲، ۳۳۴، ۵۵۸ و ۶۵۹ و دادگاه تجدیدنظر ماده ۴۵۲ و دادسرا و دادگاه‌های نظامی ماده ۵۸۳ این قانون و ماده ۲۹ آیین‌نامه دادسراها و دادگاه‌های ویژه روحانیت به صراحت داده شده است. در قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور مدنی مصوب ۱۳۷۹ نیز این اختیار حسب مفاد ماده ۲۹۰ و در قانون اجرای احکام مدنی مواد ۲۰ و ۵۰ و در امور حسبی ماده ۵ تصریح شده است و از سوی قضات دادگاه و شوراهای حل اختلاف قابل اعمال خواهد بود.

نیابت قضایی دارای عناوینی است که حسب اقتضای کیفری یا حقوقی بودن موضوع و نوع مرجع قضایی، کیفیت اعطا و اجرای آن در عرصه داخلی و بین‌المللی از یک سو و عام (تام) و خاص (محدود) بودن آن از سوی دیگر در این مقاله در هفت مبحث مورد بررسی قرار خواهد گرفت. این تحقیق به روش تحلیلی و توصیفی از طریق مطالعات کتابخانه‌ای و بر اساس سابقه و تجارب چندین ساله فعالیت حقوقی در مراجع مختلف قضایی انجام شده است. مفاهیم و قلمرو نیابت قضایی، چگونگی اعطا و اجرای نیابت قضایی در فرآیند دادرسی بر اساس قانون و رویه قضایی مراجع مختلف قضایی ایران مدنظر قرار خواهد گرفت. هدف از این پژوهش جمع‌آوری مباحث مفید و کاربردی در جهت آشنایی حقوق دانان و علاقه‌مندان با عنوان نیابت قضایی و پی بردن به اهمیت آن در مراجع مختلف قضایی و شناخت و دسترسی سریع به عناصر قانونی مربوطه در حقوق کیفری ایران می‌باشد.

مقالات متعددی به شیوه‌های مختلف و از زوایای متفاوت توسط اساتید و حقوق دانان در مورد نیابت قضایی نگارش یافته است، لیکن به‌گونه‌ای است که هیچ‌کدام به تنهایی برطرف‌کننده کامل نیاز

مخاطبان در این زمینه نیستند. وجه تمایز این مقاله با سایر آثار مرتبط این است که به نحوی مختصر و جامع از تمام جوانب به موضوع و قلمرو نیابت و مراجع قضایی معطی و مجری آن در حقوق کیفری و مدنی ایران پرداخته شده است، هرچند که عاری از ایراد نیست ولی حداقل از جهت کاربردی و آموزشی تا حدی نیاز پژوهشگران را برطرف خواهد نمود و به برخی ابهامات و سؤالات پاسخ مثبت خواهد داد.

در زمینه پیشینه نیابت قضایی در مقررات مدون ایران قابل عنایت است که این بحث اولین بار در ماده ۵۷ اصول محاکمات جزایی مصوب ۱۲۹۰ مقرر شده بود، سپس در سال ۱۳۷۳ قانونگذار در تبصره ۲ ماده ۱۴ قانون تشکیل دادگاه‌های عمومی و انقلاب مقرراتی راجع به نیابت قضایی تقنین کرد. تحقیقات این مقررات برای پاسخگویی به تمام مسائل مربوط به نیابت قضایی کافی نبود و نیاز به جزئیات بیشتری داشت. لذا پس از آن قانونگذار در ماده ۵۹ قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور کیفری و تبصره آن مصوب ۱۳۷۸ مقررات نیابت قضایی را تدوین و علاوه بر آن در مرحله تجدیدنظر نیز قانونگذار در ماده ۲۵۴ همان قانون به طور خاص مقرراتی را تدوین کرد. با عنایت به اینکه مقررات فوق پاسخگوی تمام مسائل مربوط به نیابت قضایی نبود، در سال ۱۳۹۲ با تصویب قانون آیین دادرسی کیفری مقرراتی خاص در این خصوص اضافه و وضع شد، به گونه‌ای که تا حدودی خلأ موجود در موضوع نیابت قضایی مرتفع گردید.^۱

۱- مفهوم، اهداف، آثار و اقسام نیابت قضایی

۱-۱- مفهوم نیابت قضایی

نیابت قضایی، یکی از تأسیسات حقوقی کاملاً مؤثر در قاموس حقوقی کشور است که امکان تحصیل دلیل و بررسی آن را توسط مرجع قضایی دیگر فراهم می‌کند تا روند رسیدگی تسهیل و امکان احقاق حق برای دادگاه رسیدگی‌کننده میسر شود. بدون اینکه بحث صلاحیت قضایی، به معنای خاص آن برای مرجع اقدام‌کننده در میان باشد یا امکان اظهار نظر ماهیتی یا حتی شکلی (البته در پاره‌ای موارد) برای مجری قرار نیابت مطرح شود.^۲

۱. ابوالحسن شاکری و سیدیبات فقیهی، «نیابت قضائی در حقوق کیفری ایران»، فصلنامه تحقیقات حقوقی ۸۶ (۱۳۹۷)، ۱۹۴.

۲. محمدجواد حیدریان دولت‌آبادی و علیرضا آرش‌پور، «نگاهی نوین به مقوله نیابت قضایی بین‌المللی از دیدگاه حقوق عمومی ایران» (مقاله ارائه شده در دومین کنفرانس بین‌المللی نوآوری و تحقیق در علوم انسانی، مدیریت و معارف اسلامی، تهران، ۱۶ مرداد ۱۳۹۷).

نیابت قضایی مرکب از دو کلمه «نیابت» و «قضا» است. «نیابت» در لغت به معنای «جانشین شدن، به جای کسی نشستن، به جای کسی امری را انجام دادن، وکالت و قائم‌مقامی» است.^۳ قبل از ورود به بحث لازم است توجه شود که به مرجع اعطاکننده نیابت قضایی مرجع مبدأ، نیابت دهنده، معطی نیابت، منوب عنه یا اصیل گفته می‌شود و به مرجعی که مخاطب درخواست نیابت قرار می‌گیرد مرجع نایب، نیابت‌گیرنده، مقصد و یا مجری نامیده می‌شود.^۴ نیابت قضایی به معنای نمایندگی دادن یک دادگاه به دادگاه دیگر، برای انجام پاره‌ای اقدامات است.^۵

نیابت قضایی با توجه به ماده ۱۱۹ مستلزم صدور قرار است. این قرار که یک نوع قرار اعدادی یا تمهیدی محسوب می‌شود، نیاز به تأیید دادستان نداشته و قابل اعتراض هم نیست. هرچند در ماده مذکور به صدور قرار نیابت توسط بازپرس اشاره شده است.^۶ به نظر می‌رسد که صدور نیابت قضایی اختیاری باشد، هرچند اجرای مفاد آن الزامی است.^۷

نیابت قضایی در حقیقت نوعی اقدام یا اعطای جانشینی و تفویض اختیار قضایی در فرایند تحقیقات و دادرسی از جانب مقامات قضایی از یک حوزه به حوزه قضایی دیگر است. اعطای نیابت، نخست لازمه اش این است که انجام برخی امور قضایی در حوزه قضایی دیگری ضرورت پیدا کند و انجامش بدون اعطای جانشینی قضایی برای مرجع قضایی مبدأ (معطی نیابت) مقدور نباشد.

۱-۲- اهداف و آثار نیابت قضایی

هدف از دادرسی کشف حقیقت و اجرای عدالت و احقاق حق بر مبنای قانون است و دادرسی بدون دستیابی به دلایل و مستندات امری ناممکن است. در مواقعی که انجام برخی امور قضایی ممکن است در حوزه قضایی دیگری باشد یا به دست آید، عدم انجام این اقدامات لازم، مراحل دادرسی را با ایرادها و نواقصی همراه می‌نماید. به منظور تکمیل تحقیقات و اقدامات قضایی برای به سرانجام رساندن دادرسی بهره بردن از امکان نیابت قضایی به عنوان یکی از ابزارهای قانونی در این زمینه مؤثر بوده و حائز اهمیت

۳. حسن عمید، فرهنگ فارسی (تهران: انتشارات امیرکبیر، ۱۳۸۱)، ۱۱۷۶.

۴. شاکری و فقیهی، پیشین، ۱۹۴.

۵. صالح یمرلی و نجم‌الدین ایگدری، «مفهوم قلمرونیابت قضایی در دعاوی حقوقی»، (مقاله ارائه شده در چهارمین کنفرانس بین‌المللی حقوق و توسعه پایدار جامعه مدنی، شیراز، ۳۰ اردیبهشت ۱۳۹۶).

۶. هادی رستمی، آیین دادرسی کیفری (تهران: بنیاد حقوقی میزان، ۱۳۹۲)، ۱۷۰.

۷. همانجا.

است. هدف از اعطای نیابت قضایی جلوگیری از ایجاد وقفه و اطاله دادرسی و سرعت بخشیدن به دادرسی با یاری گرفتن از قضات در سایر حوزه‌های قضایی است.

هدف از تدوین مقررات قانونی نیابت قضایی در قالب مقررات شکلی در مسائل جزایی و مدنی، جلوگیری از وقفه احتمالی در رسیدگی‌ها است. همیشه نمی‌توان رسیدگی را محدود به یک حوزه قضایی کرد. چه گاهی دعوا در صلاحیت یک حوزه قضایی است اما دلایل و رسیدگی به آن در حوزه دادگاه دیگری باید به عمل آید یا اساساً در خارج از مرزهای کشور است؛ نیابت قضایی برای رفع چنین مشکلی طرح می‌شود.^۸

بنابراین هدف از استفاده از این ابزار قانونی را در ماده ۱۱۹ قانون آئین دادرسی کیفری و ماده ۲۹۰ قانون آئین دادرسی مدنی و سایر قوانین به خوبی درمی‌یابیم و در مباحث بعدی پیرامون قلمرو نیابت قضایی خواهیم پرداخت. در اکثر مراجع قضایی شعبه‌ای ویژه به صورت مستقل تشکیل و به انجام امور مربوط به نیابت‌های واصله پرداخته می‌شود. بدین منظور اقداماتی از قبیل تحقیق از متهم، استماع شهادت شهود و مطلع، معاینه محل، بازرسی از منازل و اماکن و اشیاء، جمع‌آوری آلات جرم و به طور کلی هر اقدام دیگری خارج از حوزه قضایی لازم شود، نیابت اعطا می‌گردد.

۲- محاسن و معایب نیابت قضایی

۲-۱- محاسن

از آثار نیابت قضایی به عنوان محاسن آن، این است که در راستای اجرای دقیق قانون و دستیابی به دلایل و کشف حقیقت، تسهیل و تسریع در دادرسی و کاهش برخی هزینه‌های غیرمرتبط با فرایند دادرسی برای دستگاه قضا و اصحاب و طرفین دعوی، کاهش اطاله دادرسی به عنوان یکی از موضوعات مورد چالش دستگاه قضایی در راستای رعایت حقوق شهروندی و حفظ ارزش‌ها و کرامات انسانی را از رسالت‌های مورد تأکید قوه قضائیه در پی دارد. الکترونیکی شدن دادرسی هم از محاسن تسریع در اجرای نیابت قضایی می‌باشد.

۲-۲- معایب

با اعطای نیابت‌های قضایی مبهم و ناقص به عنوان معایب، با خلأهایی مواجه می‌شویم که باعث

۸. حیدریان دولت آبادی و آرش‌پور، پیشین، ۴.

طولانی شدن دادرسی، صرف وقت و هزینه و ناراضی‌تی طرفین دعوی خواهد شد. در واقع صدور نیابت به نحو صحیح مستلزم مذاقه و برخورداری از دانش و تجربه قضات و کارکنان دفتری است. یکی از ایرادها که در فرایند اعطای نیابت از سوی مرجع مجری شاهد آن هستیم، این است که به نیابت‌های قضایی نسبت به پرونده‌های شعبه مربوطه توجه و اهمیت کمتری قائل می‌شوند.

اهتمام و جدیت لازم از سوی برخی قضات و کارکنان دخیل در این موضوع به عمل نمی‌آید و چه بسا فوراً نیابت به صورت بلااقدام یا با کمترین تلاش و مذاقه ممکن است به مرجع معطی منعکس و اوراق تحصیل شده اعاده گردد. با این اوصاف درخواست مرجع مبدأ اجابت نشده و خواسته‌اش بی‌نتیجه می‌ماند.

۳- انواع نیابت قضایی

همان‌گونه که در مباحث قبلی ذکر گردید، نیابت قضایی، یکی از فرایندهای دادرسی است که در جهت تحصیل دلیل وانجام بخشی از فرآیند تحقیقات و دادرسی به مرجع قضایی دیگری مطابق با قانون از سوی مقامات قضایی محول می‌شود. تا در راستای تسهیل و تسریع در دادرسی و کشف حقیقت به منظور اجرای عادلانه قانون و احقاق حق برای مرجع قضایی رسیدگی‌کننده (معطی نیابت) میسر شود. نیابت قضایی امکان دسترسی به دلایل یا انجام تحقیقات درباره دعوا یا شکایت اقامه شده را برای دادسرا یا دادگاه رسیدگی‌کننده، آن هم در شرایطی که خارج از مقرر حوزه قضایی صلاحیت‌دار باشد، مهیا می‌کند. بدیهی است که اولین وظیفه بازپرس، صدور قرار نیابت قضایی است. بازپرس تکلیف دارد، موضوع دقیق نیابت را برای بازپرس مجری نیابت تعیین کند. این تعیین موضوع باید به شکل کلی و مبهم نبوده و دقیقاً روشن باشد که چه اقدامی توسط بازپرس مجری نیابت انجام شود.^۹

صدور قرار نیابت قضایی علاوه بر مقررات جزایی، در مقررات حقوقی و مدنی نیز امکان‌پذیر است. از حیث شکلی با اقسام نیابت مواجه هستیم که به شرح آتی به توضیح آنها می‌پردازیم. مصداق بارز اعطای نیابت قضایی موردی است که موضوع نیابت در خارج از حوزه قضایی باشد، اعم از اینکه در محدوده استان، خارج از استان یا در کشور خارجی باشد. موضوع نیابت باید از مواردی باشد که انجام آن در خارج از حوزه قضایی رسیدگی‌کننده به پرونده ضرورت پیدا کند.

۹. ایمان یوسفی، آیین دادرسی کیفری (تهران: بنیادحقوقی میزان، ۱۳۹۵)، ۱۳۷.

۳-۱- انواع نیابت قضایی از لحاظ تفویض اختیار

نیابت در مفهوم قائم‌مقامی را می‌توان در دو مفهوم عام و خاص بررسی کرد؛ نیابت در مفهوم عام که مفهوم گسترده‌ای دارد از نظر اینکه نایب مجاز است هر اقدامی که به مصلحت منوب عنه لازم باشد، انجام دهد منصرف از بحث حاضر است، ولی وقتی این کلمه مقید به قضایی می‌گردد، مفهوم مضیق و خاصی می‌یابد که به صراحت در قانون معنی نشده است. در نگاه اول می‌توان گفت نیابت اعطایی، نمایندگی مرجع قضایی به مرجع قضایی دیگر در توجه به اقدام یا تحقیقات خاصی است که اگر در حوزه آیین دادرسی کیفری و ادبیات این بحث نیابت با قید قضایی هم نیاید همان مفهوم خاص فوق به ذهن متبادر می‌گردد.^{۱۰}

۳-۱-۱- نیابت قضایی عام (جامع)

در راستای اجرای مفاد نیابت لازم است حدود اختیارات مرجع قضایی مجری نیابت تصریح و قید گردد، در بسیاری از موارد به لحاظ محدودیت اختیارات مرجع مجری و یا ابهام در متن نیابت ممکن است اجرای نیابت با مشکل مواجه شده و بلااقدام و یا ناقص اعاده گردد که موجب اطاله دادرسی و صدور نیابت مجدد خواهد شد. ضرورت دارد در مواردی که منع قانونی ندارد به مقام قضایی مجری، اختیارات کامل قضایی در جهت تسریع و تسهیل در انجام اقدامات قضایی مورد نیابت تفویض گردد و تنها محدود به انجام برخی اقدامات به صورت ناقص نگردد. این موضوع ممکن است باعث اعطای نیابت‌های تکراری گردد.

۳-۱-۲- نیابت قضایی خاص (محدود)

محدود بودن اختیارات تفویضی یکی ناشی از محدود و مکفی بودن موارد و موضوع نیابت و دیگری محدودیت قانونی در تفویض اختیار از مواردی است که قانون بیش از آنچه لازم باشد به مقام قضایی اجازه اقدام نداده است. مرجع معطی بیش از آنچه قانون اجازه داده و در فرآیند دادرسی ضروری و در رویه قضایی متداول است و آنچه نیاز به انجام هست، نمی‌تواند از حوزه قضایی مجری نیابت، تقاضا نماید. مقام نیابت‌گیرنده هم نمی‌تواند از این حدود اختیارات قانونی تفویض شده، تخطی و تجاوز نماید. در حوزه آیین دادرسی کیفری مرجع نایب برخلاف اصل و استثنائاً به عنوان جانشین مرجع

۱۰. شاکری و فقیهی، پیشین، ۲۰۳.

رسیدگی‌کننده به پرونده موضوع نیابت را به اجرا درمی‌آورد و انجام آن از سوی مرجع نایب صرفاً در محدوده اختیارات تفویضی خواهد بود که باید آن را داخل در مفهوم نیابت خاص دانست، در این نوع نیابت لازم است مرجع معطی نیابت برای انجام اقدامات و تحقیقات مورد نظر، اختیارات دقیق و روشنی به مرجع نایب تفویض نماید که با تنظیم و امضای برگه نیابت قضایی صورت می‌گیرد.^{۱۱}

۲-۳- انواع نیابت از لحاظ صلاحیت محلی - سرزمینی

از لحاظ صلاحیت سرزمینی نیابت قضایی به دو نوع نیابت قضایی داخلی و نیابت قضایی بین‌المللی (خارجی) تقسیم می‌شود که از این منظر با توجه به عنوان مقاله فقط نیابت قضایی داخلی به شرح آتی مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۱-۲-۳- نیابت قضایی داخلی

انجام نیابت قضایی در دادسراها و دادگاه‌های داخل کشور وفق قوانین داخلی، مطابق ماده ۱۱۹ قانون آئین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ و ماده ۲۹۰ قانون آئین دادرسی مدنی، ماده ۲۰ قانون اجرای احکام مدنی مصوب ۱۳۵۶ و در دادسرا و دادگاه‌های ویژه روحانیت مطابق ماده ۲۹ آئین‌نامه دادسرا و دادگاه‌های ویژه روحانیت مصوب ۱۳۶۹ با اصلاحات سال ۱۳۸۴ و در مراجع نظامی نیز بر اساس مواد ۱۱۹ و ۵۸۳ قانون آئین دادرسی کیفری و همان‌گونه که در مباحث قبلی بیان گردید و در مباحث بعدی به آن پرداخته خواهد شد، صورت می‌گیرد.

ریاست فقید قوه قضائیه حضرت آیت‌الله هاشمی شاهرودی در سال ۱۳۸۶ در دوران ریاست بر قوه قضائیه به لحاظ اهمیت نیابت قضایی و لزوم رعایت قانون و حقوق طرفین و به منظور تسریع و تسهیل درانجام نیابت و جلوگیری از اطاله دادرسی بخشنامه‌ای^{۱۲} را خطاب به دادگستری‌های سراسر کشور صادر نمودند. در گذشته نیابت به صورت سنتی تنظیم و از طریق پست یا به نحو دیگری ارسال می‌شد. امروزه با توجه به الکترونیکی شدن امور قضایی نیابت‌ها از طریق سیستم مدیریت پرونده قضایی (cms) انجام می‌شود و از طریق سنتی و ارسال فاکس کاربردی ندارد و از امنیت بیشتری نیز برخوردار است.

۱۱. همانجا.

۱۲. بخشنامه شماره ۱/۸۶/۱۱۴۵۹-۱۱/۰۷-۱۳۸۶، قوه قضائیه، وب‌سایت مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.

۳-۲-۲- نیابت قضایی بین‌المللی

نیابت قضایی بین‌المللی (خارجی) با توجه به اینکه موضوع بحث ما در این مقاله نمی‌باشد به توضیح راجع به آن نمی‌پردازیم.

۴- انواع نیابت قضایی از لحاظ صلاحیت ذاتی

۴-۱- نیابت قضایی در امور کیفری

در مواردی که امور کیفری ایجاب نماید، مقام قضایی بر اساس ماده ۱۱۹ قانون آئین دادرسی کیفری برای انجام اقداماتی همچون تحقیق محلی، استماع اظهارات گواهان و انجام کارشناسی و توقیف ملک جهت تودیع وثیقه، احضار و جلب متهم، تفهیم اتهام و ... مبادرت به صدور نیابت قضایی می‌نماید. این نوع از نیابت قضایی از طریق مراجع قضایی جزایی (کیفری) مثل دادسراها، دادگاه‌های کیفری یک و دو، دادگاه انقلاب، دادگاه بخش، نظامی و ویژه روحانیت صورت می‌گیرد.

۴-۲- نیابت قضایی در امور حقوقی (مدنی)

گاهی رسیدگی به ادله توسط دادگاهی که به دعوا رسیدگی می‌کند به این علت که باید خارج از حوزه قضایی صورت گیرد، مقدور نیست، دادگاه بر اساس قانون آیین دادرسی مدنی مطابق ماده ۲۹۰ این قانون برای انجام اقداماتی همچون، معاینه محل، تحقیق محلی، استماع اظهارات گواهان و ... به صدور نیابت قضایی روی می‌آورد.

این نوع از نیابت از طریق مراجع قضایی حقوقی (مدنی) مثل دادگاه‌های عمومی حقوقی، دادگاه بخش، شوراهای حل اختلاف صورت می‌گیرد. شعب کیفری نیز در مواردی که به امور حقوقی به صورت مستقل یا توأم با دعوای کیفری رسیدگی می‌کنند در زمینه حقوقی نیز مبادرت به اعطای نیابت قضایی می‌نمایند. شعب حقوقی نیز به همین روال ممکن است اقدام کنند. اجرای احکام مدنی هم مطابق ماده ۲۰ قانون اجرای احکام مدنی^{۱۳} مصوب ۱۳۵۶ اقدام لازم را انجام می‌دهد؛ بنابراین اعطای نیابت در امور حقوقی امکان‌پذیر است و تنها مختص به امور کیفری نیست.

۱۳. «هرگاه تمام باقسمتی از عملیات اجرایی باید در حوزه دادگاه دیگری به عمل آید مدیر اجرا انجام عملیات مزبور را به قسمت اجرای دادگاه آن حوزه محول می‌کند».

۵- فرآیند اعطا و اجرای نیابت قضایی

۵-۱- موارد و قلمرو اعطای نیابت قضایی

اگر انجام اقدامی خاص، مانند شنیدن اظهارات شاهد، انجام تحقیقات محلی، توقیف ملک، احضار و تفهیم اتهام به متهم و ... در خارج از حوزه قضایی مرجع رسیدگی به پرونده لازم باشد، باید از طرف این مرجع به مرجع قضایی صالح در محل انجام آن اقدام، نمایندگی داده شود تا اقدام‌های موردنظر توسط آن مقام صورت گیرد. این امر، نیابت قضایی نام دارد، به مرجعی که نیابت قضایی اعطا می‌کند مرجع نیابت دهنده و به مرجعی که به آن نیابت داده می‌شود، مرجع نایب می‌گویند.^{۱۴}

۵-۱-۱- قلمرو جزایی

بر اساس ماده ۱۱۹^{۱۵} قانون آئین دادرسی کیفری، چنانچه انجام بخشی از فرآیند دادرسی در حوزه قضایی دیگری اعم از دادسرا یا دادگاه بخش لازم باشد، مقام قضایی در راستای انجام اقدام قضایی موردنظر، با ذکر موارد پس از صدور قرار نیابت قضایی مبادرت به اعطای نیابت قضایی می‌نماید. مرجع قضایی مقصد یا همان مرجع مجری در صورت دقیق و مشخص بودن مصادیق اقدامات مورد درخواست، مکلف به اجرای مفاد نیابت خواهد بود. بیشترین کاربرد نیابت قضایی در واقع در دادسراها و محاکم کیفری است. اصولاً در موارد زیر می‌توان در امور کیفری نیابت قضایی اعطا نمود. به مهم‌ترین مصادیق آن به شرح ذیل اشاره می‌کنیم: ۱- احضار و تحقیق از متهم؛ ۲- استماع شهادت شهود و مطلع؛ ۳- معاینه محل؛ ۴- بازرسی از منازل و اماکن و اشیاء؛ ۵- جمع‌آوری آلات جرم؛ ۶- کارشناسی و توقیف ملک جهت تودیع وثیقه؛ ۷- احضار و جلب متهم؛ ۸- اجرای حکم؛ ۹- اخذ آخرین دفاع از متهم و دیگر مواردی که حسب ضرورت به تشخیص مقام قضایی مطابق قانون لازم باشد و منع قانونی نداشته باشد. برای انجام امور غیرقضایی اعطای نیابت قضایی ضرورت پیدا نمی‌کند.

۱۴. علی خالقی، آئین دادرسی کیفری (تهران: موسسه مطالعات و پژوهش‌های حقوقی شهردانش، ۱۴۰۰)، ۲۳۳.
۱۵. «هرگاه تحقیق از متهم، استماع شهادت شهود و مطلع، معاینه محل، بازرسی از منازل و اماکن و اشیاء، جمع‌آوری آلات جرم و به طور کلی هر اقدام دیگری خارج از حوزه قضایی محل مأموریت بازپرس لازم شود، وی با صدور قرار نیابت قضایی مطابق مقررات قانونی و ارسال اصل یا تصویر اوراق مورد نیاز پرونده و تصریح موارد، انجام آنها را از بازپرس محل، تقاضا می‌کند. این بازپرس در حدود مفاد نیابت قضایی، موضوع نیابت را انجام می‌دهد و اوراق تنظیمی را پس از امضا به همراه سایر مدارک به دست آمده نزد مرجع نیابت‌دهنده می‌فرستد و در صورتی که اجرای تمام یا بخشی از مفاد نیابت، مربوط به حوزه قضایی دیگری باشد، اوراق را برای اجرای نیابت به مرجع مزبور ارسال و مراتب را به بازپرس نیابت‌دهنده اعلام می‌دارد.»

۵-۱-۲- قلمرو حقوقی

ضرورت و تجویز اعطای نیابت قضایی در امور حقوقی بر اساس ماده ۲۹۰ قانون آئین دادرسی مدنی تصریح شده است. در امور حقوقی اصولاً در موارد زیرمی توان از نیابت قضایی استفاده نمود. این امور همان مصادیقی خواهند بود که ما به مهم‌ترین این موارد اشاره می‌کنیم. ۱- استماع شهادت شهود؛ ۲- تحقیق از مطلعین؛ ۳- انجام معاینه محل؛ ۴- انجام کارشناسی؛ ۵- اتیان سوگند؛ ۶- اجرای حکم (دادگاه و شورای حل اختلاف). اعطای نیابت در امور حقوقی در مقایسه با امور کیفری کمتر است.

۵-۱-۳- موارد منع اعطای نیابت قضایی

لازم به تصریح است که امور ماهوی و نهایی نیابت‌بردار نیستند، از این‌رو، نمی‌توان انجام اموری مانند اظهارنظر نسبت به مجرمیت (قرار جلب دادرسی) یا بی‌گناهی (قرار منع تعقیب) و یا صدور قرارهای نهایی دیگری مانند موقوفی یا تعلیق تعقیب را موضوع نیابت قضایی قرارداد. در واقع، در مواردی که دلیل استنادی موضوعیت دارد و نه طریقت و به نوعی قاطع دعوی محسوب می‌شود، موضوع نیابت قرار نمی‌گیرد.^{۱۶} بر همین اساس در متن ماده (۱۱۹) ق.آ.د.ک. مواردی از قبیل تحقیق از متهم، استماع شهادت و ... ذکر شده است. لذا اظهارنظر در ماهیت عمل و صدور تصمیمات قضایی مثل قرار نهایی و ... نمی‌تواند موضوع نیابت واقع شود.^{۱۷}

در اموری که مباشرت قاضی لازم است و صدور قرارهای نهایی، صدور رأی و اظهارنظر ماهوی نسبت به امور قضایی را نمی‌توان با اعطای نیابت قضایی از حوزه قضایی دیگری درخواست کرد. چنین اقدامی، نه در قانون پیش‌بینی شده و نه در رویه قضایی رایج و متداول است.

۵-۱-۴- موارد خودداری از اعطای نیابت غیرضروری

اقداماتی که در مورد آنها اعطای نیابت انجام می‌شود، اقدامات قضایی است. این اقدامات در مقابل اقدامات اداری قرار دارند. معاینه محل، تحقیق محلی، کارشناسی، تفهیم اتهام، اخذ قرارهای تأمین و نظارت قضایی و ... برای مثال از اقدامات قضایی‌اند که لازم است بازپرس در مورد آنها به بازپرس حوزه قضایی دیگر، اعطای نیابت کند. توجه به این مسأله حائز اهمیت است که اقدامات اداری نیاز به اعطای

۱۶. رستمی، پیشین، ۱۷۰.

۱۷. جواد طهماسبی، آئین دادرسی کیفری (تهران: بنیادحقوقی میزان، ۱۳۹۸)، ۴۴.

نیابت نداشته و اعطای نیابت در آنها تنها موجب اطاله دادرسی می‌گردد.^{۱۸} برخی از امور دخیل در فرایند دادرسی مانند انجام استعلام در واقع نیاز به اعطای نیابت قضایی ندارد، بلکه کافی است از مرجع اداری یا قضایی مربوطه هرچند در حوزه قضایی دیگری باشد طی مکاتبه‌ای استعلام به عمل آید.

بازپرس نمی‌تواند خطاب به دادگاه نیابت قضایی صادر کند. نیابت قضایی از سوی بازپرس خطاب به دادسرای محل اجرای نیابت صادر می‌شود. مگر اینکه در حوزه قضایی محل اجرای نیابت، دادگاه عمومی بخش تشکیل شده باشد که در این خصوص به موجب تبصره (۱) ماده (۱۱۹) ق.آ.د.ک.، انجام نیابت قضایی به عهده رئیس یا دادرسی‌علی‌البدل آن دادگاه است.^{۱۹}

۶- مراجع معطی و مجری نیابت قضایی

۶-۱- ضابطان دادگستری

اعطای نمایندگی از سوی قضات تحقیق به ضابطان و به ویژه نیروهای انتظامی به عمل می‌آید و در این مورد نیروهای انتظامی مکلفند در چهارچوب اختیارات قانونی اعطایی و اقدامات موردنظر عمل نمایند و در صورتی که اقدام خاصی ضرورت یابد که در دستور نمایندگی گنجانده نشده باشد مأموران مکلفند جهت اخذ مجوز لازم اقدام کنند.^{۲۰}

با توجه به اینکه نیابت قضایی توسط مقام قضایی قابل اجراست، اعطای نیابت به صورت مستقیم خطاب به مراجع انتظامی تحت هیچ شرایطی از سوی مراجع قضایی پذیرفته شده نیست و هیچ قانونی این صراحت را ندارد. بلکه از سوی مقام قضایی در قالب دستور، نمایندگی در انجام برخی امور تحت نظارت خود به ضابطان دادگستری^{۲۱} به خصوص نیروهای انتظامی به عنوان ضابط عام داده می‌شود تا اقدامات و تحقیقات خواسته شده را معمول و نتیجه را در مهلت مقرر به قاضی مربوطه گزارش نمایند. لیکن قاضی معطی می‌تواند در جهت تسریع و تسهیل در انجام نیابت به خصوص در پرونده‌های مهم و

۱۸. یوسفی، پیشین، ۱۳۷.

۱۹. طهماسبی، پیشین، ۴۵.

۲۰. محمد آشوری، آئین دادرسی کیفری (تهران: انتشارات سمت، ۱۳۸۹)، ۱۸۸.

۲۱. «ضابطان دادگستری مأمورانی هستند که تحت نظارت و تعلیمات دادستان در کشف جرم، حفظ آثار و علائم و جمع‌آوری ادله وقوع جرم، شناسایی، یافتن و جلوگیری از فرار و مخفی شدن متهم، تحقیقات مقدماتی، ابلاغ اوراق و اجرای تصمیمات قضایی، به موجب قانون اقدام می‌کنند.» (ماده ۲۸ قانون آئین دادرسی کیفری)

اقداماتی در دعاوی مهم و حساس از قبیل جلب متهمین متواری که دلایل کافی علیه آنها وجود دارد، به همراه نیابت اعطایی، مأموران انتظامی را به حوزه قضایی مجری نیابت جهت همکاری و اجرای دستورات قضایی اعزام دارد.

بازپرس برای اعطای نیابت «قرار نیابت قضایی» صادر می‌نماید. بازپرس برای انجام این مهم، ابتدا قرار صادر کرده و سپس موضوع نیابت را خطاب به بازپرس شهرستان دیگر تعیین می‌کند. نکته دوم آن است که بر اساس نظر گروهی این نوع از نیابت، اجباری به حساب می‌آید، درحالی که تفویض وظیفه انجام تحقیقات توسط بازپرس به ضابط، نوعی نیابت اختیاری است. درواقع بازپرس می‌تواند شخصاً تحقیقات را انجام داده یا اجرای آنها را به ضابط واگذارد.^{۲۲} این تقسیم‌بندی با ماده ۱۲۲ قانون مصوب ۱۳۹۲ کم‌رنگ شده است.^{۲۳}

۶-۲- مرکز توسعه (شورای) حل اختلاف

شوراهای حل اختلاف هرچند به عنوان مرجعی شبه قضایی شمرده می‌شوند و بر اساس قانون شوراهای حل اختلاف مصوب ۱۳۹۴ واجد دو وظیفه ۱- صلح و سازش ۲- رسیدگی و صدور حکم به وسیله قاضی شورا هستند (ماده ۹ قانون شورای حل اختلاف)، با توجه به اینکه وظیفه دوم یعنی رسیدگی و صدور حکم در شورای حل اختلاف توسط قاضی شورا در امورحقوقی تابع قانون آئین دادرسی مدنی و در امور کیفری (بند «ح» ماده اخیرالذکر) تابع قانون آئین دادرسی کیفری است، بنابراین اعطای نیابت قضایی در زمینه صلح و سازش ضرورت پیدا نمی‌کند.

در مورد دوم در موارد لزوم، مطابق قانون، قاضی شورا می‌تواند همچون دادگاه نسبت به اعطای نیابت اقدام نماید. با توجه به انقضای قانون شوراهای حل اختلاف مصوب ۱۳۹۴ و طی شدن فرآیند تصویب قانون جدید در شرف تصویب از سوی شورای نگهبان که در آن قاضی شورا حذف گردیده و هرچند که رسیدگی و تلاش در جهت صلح و سازش توسط اعضای شورا بدون مداخله قاضی صورت می‌گیرد و در تبصره ۱ و ۲ ماده ۲۱ در امر رسیدگی در شورا رعایت اصول و قواعد را به تبعیت از مقررات قوانین آئین دادرسی مدنی و کیفری ضروری دانسته است. به نظر می‌رسد اعطای نیابت از سوی اعضای شورا به شوراهای سایر حوزه‌های قضایی (هرچند نیابت قضایی صدق نمی‌کند) در موارد لزوم، ایرادی

۲۲. برای مثال نک: محمود آخوندی، آئین دادرسی کیفری (تهران: سازمان چاپ و انتشارات، ۱۳۸۹)، ۳۳۶-۳۳۷.

۲۳. یوسفی، پیشین، ۱۳۶.

ندارد.

از سوی شعب اجرای احکام مدنی شوراها، اجرای گزارش اصلاحی پس از صدور اجرائیه و دستور تخلیه صادره موضوع ماده ۱۳ قانون جدید از سوی شعب شورا پس از تأیید رئیس حوزه قضایی مطابق قانون اجرای احکام مدنی و قانون نحوه اجرای محکومیت‌های مالی مصوب ۱۳۹۴ با تأیید رئیس شورای حوزه قضایی قابل اجرا خواهد بود، در این راستا قطعاً حسب مورد و در موارد لزوم اعطای نیابت بر اساس قانون آئین دادرسی و اجرای احکام مدنی موجه و ضروری بوده و فاقد اشکال و منع قانونی است. راجع به امور کیفری در قانون مصوب ۱۳۹۴ رسیدگی به برخی جرائم تعزیری درجه ۸ از جمله رانندگی بدون پروانه که در صلاحیت شورای حل اختلاف قرار گرفته، اعطای نیابت در صورت لزوم حسب مورد مطابق ماده ۱۱۹^{۲۴} قانون آئین دادرسی کیفری به عمل خواهد آمد. گرچه بهتر بود که قانونگذار راجع به نیابت قضایی و اختیارات شورا در این زمینه در قانون جدید اظهارنظر می‌کرد؛ زیرا برای اعضا و کارکنان شورا، به غیر از اجرای احکام حتماً این ابهام پیش خواهد آمد.

۶-۳- دادرسی (عمومی و انقلاب، نظامی، ویژه روحانیت)

دادسراهای عمومی و انقلاب در موارد لزوم به اعطای نیابت مطابق مواد ۱۱۹ الی ۱۲۲ قانون آئین دادرسی کیفری عمل خواهند نمود. در دادسراها و مجتمع‌های قضایی شعبه ویژه نیابت اختصاص می‌یابد که عهده‌دار این امور قضایی خواهد بود. در آیین دادرسی جرائم نیروهای مسلح راجع به کیفیت اعطای نیابت از سوی قانونگذار صحبتی به میان نیامده است، از آنجایی که بلااستثنا اعطای نیابت در طول فرآیند دادرسی ممکن است حادث شود، با توجه به مفاد ماده ۵۸۳ قانون آئین دادرسی کیفری این اقدام قضایی متصور بوده و قابل اجرا می‌باشد؛ بنابراین در بسیاری از شهرها دادرسی نظامی مستقر نیست و این مرجع قضایی هرگز بی‌نیاز از اعطای نیابت به دادسراهای عمومی و انقلاب نخواهد بود.

مطابق ماده ۲۹ آیین‌نامه دادسرا و دادگاه‌های ویژه روحانیت مصوب ۱۳۶۹ با اصلاحات سال ۱۳۸۴

۲۴. «هرگاه تحقیق از متهم، استماع شهادت شهود و مطلع، معاینه محل، بازرسی از منازل و اماکن و اشیاء، جمع‌آوری آلات جرم و به طور کلی هر اقدام دیگری خارج از حوزه قضایی محل مأموریت بازپرس لازم شود، وی با صدور قرار نیابت قضایی مطابق مقررات قانونی و ارسال اصل یا تصویر اوراق مورد نیاز پرونده و تصریح موارد، انجام آنها را از بازپرس محل، تقاضا می‌کند. این بازپرس در حدود مفاد نیابت قضایی، موضوع نیابت را انجام می‌دهد و اوراق تنظیمی را پس از امضا به همراه سایر مدارک به دست آمده نزد مرجع نیابت‌دهنده می‌فرستد و در صورتی که اجرای تمام یا بخشی از مفاد نیابت، مربوط به حوزه قضایی دیگری باشد، اوراق را برای اجرای نیابت به مرجع مزبور ارسال و مراتب را به بازپرس نیابت‌دهنده اعلام می‌دارد.»

که بیان گردیده: «نظریه گستردگی حوزه‌های قضایی دادسراهای ویژه، دادسراهای مزبور علاوه بر موارد اعطای نیابت به دادسراهای ویژه دیگر، در خصوص جرائم خارج از محل استقرار خود، می‌توانند به دادسراهای عمومی و انقلاب اسلامی همان حوزه نیز نیابت دهند و دادسراهای مزبور حسب مورد موظف به انجام درخواست‌های فوق می‌باشند.»

در این ماده عنوان شده که دادسراهای ویژه به دادسراهای عمومی و انقلاب همان حوزه می‌توانند نیابت دهند، یک استثنا وجود دارد، یعنی نمی‌توانند به دادسراهای عمومی و انقلاب سایر حوزه‌های قضایی نیابت اعطا نمایند. سؤال اینجاست به فرض اینکه انجام اقدامات یا تحقیقاتی در حوزه قضایی دیگری ایجاب شود، تکلیف مقام قضایی چیست؟

در پاسخ باید اذعان داشت که در این قانون از طرفی به صراحت اعطای نیابت به سایر حوزه‌ها را منع نکرده و از طرفی در راستای انجام فرآیند دادرسی در صورت حدوث موردی که نیازمند نیابت قضایی باشد، اعطای نیابت اجتناب‌ناپذیر است. بدون اعطای نیابت به یقین ممکن است دادرسی معطل مانده و تحقیقات تکمیل نشده و در کشف حقیقت خلأ ایجاد گردد. هرچند اجرای برخی اقدامات لازم را از طریق ضابطان تحت امر پیگیری می‌نماید. به نظر می‌رسد از این جهت مقام قضایی دادرسی ویژه چاره‌ای به جز اعطای نیابت قضایی نداشته باشد. استناد به ماده ۱۱۹ قانون آیین دادرسی کیفری و ماده ۵۲ آیین‌نامه دادسراها و دادگاه‌های ویژه^{۲۵}، این خلأ را برطرف می‌نماید. در بسیاری از شهرها دادسرا و دادگاه ویژه مستقر نیست و در حقیقت این مرجع قضایی هرگز بی‌نیاز از اعطای نیابت به دادسراهای عمومی و انقلاب نخواهد بود.

راجع به اجرای احکام تعلیق اجرای مجازات، آزادی مشروط، تعویق صدور حکم، نظام نیمه آزادی و آزادی تحت نظارت سامانه‌های الکترونیکی که از سوی اجرای احکام کیفری و دادگاه انقلاب صدور نیابت قضایی ضرورت یابد، مطابق ماده ۵۵۸ قانون آیین دادرسی کیفری^{۲۶} عمل می‌شود.

۲۵. «به جز در مواردی که در این قانون تصریح شده است، وظایف و اختیارات قضات دادسرا و دادگاه برحسب مورد برطبق مقررات عمومی آیین دادرسی کیفری می‌باشد.»

۲۶. «چنانچه اقامتگاه اشخاص مشمول تعلیق اجرای مجازات، آزادی مشروط، تعویق صدور حکم، نظام نیمه آزادی و آزادی تحت نظارت سامانه‌های الکترونیکی، درحوزه قضایی دیگری غیر از حوزه قضایی دادگاه صادرکننده رأی باشد، اشخاص مذکور می‌توانند اجرای تصمیم مذکور را در محل اقامت خود تقاضا نمایند. در این صورت قاضی مجری حکم با اعطای نیابت به قاضی اجرای احکام حوزه اقامت آنان، تمامی دستورهای دادگاه و واحد اجرای احکام و شرایط مقرر در رأی را به قاضی مجری نیابت اعلام می‌نماید و موارد مذکور، تحت نظارت قاضی مرجوع الیه اجرا می‌شود.»

۴-۶- دادگاه بدوی (حقوقی، خانواده و کیفری)

اگرچه ضرورت‌های علمی و تقسیم کار ناشی از آن ایجاب می‌کند که بازپرس منحصرأ در حوزه صلاحیت محلی خود به انجام دادن اقدامات تحقیقی مبادرت ورزد، با این همه در بسیاری از موارد، اقدام و تحقیق خاصی از قبیل تحقیق از متهم، معاینه محل، تحقیق محلی، استماع شهادت شهود و امثال آن ناگزیر باید در خارج از محدوده صلاحیت محلی بازپرسان و قضات تحقیق به عمل آید. در این گونه موارد تکلیف چیست؟ آیا بازپرس باید خود به محل مورد نظر رفته و به اقدام قضایی مبادرت ورزد و یا اینکه می‌تواند اقدامات مورد نظر را طبق ضوابطی به دیگری واگذار کند؟ در حقوق ایران، به استناد ماده ۵۷^{۲۷} قانون آئین دادرسی کیفری ۱۲۹۰ و ماده ۵۹^{۲۸} قانون آئین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور کیفری، بازپرس یا قاضی تحقیق مجاز به جابه‌جایی نبوده و مکلف است در موارد و به شرح مندرج در مواد مذکور اقدام به اعطای نیابت قضایی کند.^{۲۹}

نحوه اعطا یا اجرای نیابت در دادگاه کیفری مطابق مواد ۱۱۹، ۱۲۰، ۱۲۱، ۱۲۲، ۳۳۴، ۵۵۸ و ۶۵۹ قانون آئین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ خواهد بود؛ و در امور حقوقی مطابق مواد ۲۹۰ الی ۲۹۴ قانون آئین دادرسی مدنی است. اعطای نیابت به دادگاه‌های بخش همانند دادرسی و دادگاه‌های عمومی کیفری و حقوقی می‌باشد. ارسال نیابت قضایی از دادرسی و دادگاه بدوی به مراجع تجدیدنظر امکان‌پذیر نیست، زیرا نیابت حسب مورد به دادرسی یا دادگستری مرکز استان ارسال خواهد شد.

انجام نیابت‌های کیفری و حقوقی در دادگاه‌های بخش توسط رئیس یا دادرسی علی‌البدل دادگاه انجام می‌شود. در دادگاه‌ها و مجتمع‌های قضایی شعبه ویژه نیابت عهده‌دار این امور قضایی خواهد بود.

۲۷. «هر گاه در مواردی که قانون معین می‌کند استنطاق متهمین امر جزایی یا استماع شهود یا تحقیقات دیگری در محلی که خارج از وقوع جرم است لازم شود در این صورت مستنطقی که مشغول رسیدگی است تعلیمات لازم را در این باب به مستنطق محلی که باید تحقیقات در آنجا به عمل آید فرستاده و مستنطق آخری بعد از اجرای تحقیقات آن را امضا نموده ممهوراً نزد مستنطق اولی ارسال می‌دارد.»

۲۸. «چنانچه تحقیق از متهم یا استماع شهادت شهود و یا معاینه محل، بازرسی ازم منزل، جمع‌آوری آلات جرم و به طور کلی هر اقدام دیگر در محلی که خارج از حوزه قضایی دادگاه است لازم شود، دادگاه رسیدگی کننده با اعطای نیابت قضایی انجام آن را با ذکر صریح موارد از دادگاه آن محل تقاضا می‌نماید. دادگاه اقدامات و تحقیقات مورد تقاضا را انجام داده و اوراق تنظیمی را پس از امضا با سایر مدارک به دست آمده نزد دادگاه نیابت‌دهنده اعاده می‌کند. تبصره در مواردی که اقرار متهم و یا شهادت شاهد و یا شهادت بر شهادت شاهد، مستند رأی دادگاه می‌باشد، استماع آن توسط قاضی صادرکننده رأی الزامی است.»

۲۹. آشوری، پیشین، ۱۸۲.

در امور حسبی نیز وفق ماده ۵ قانون امور حسبی عمل خواهد شد؛ بدین شرح که: «مقررات راجع به نیابت قضایی که در آیین دادرسی مدنی ذکر شده شامل امور حسبی خواهد بود.»

۶-۵- دادگاه تجدیدنظر و کیفری یک استان

اعطای نیابت قضایی توسط دادگاه‌های تجدیدنظر استان امکان‌پذیر خواهد بود. مطابق ماده ۴۵۲^{۳۰} قانون آئین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ اقدام قضایی لازم به عمل خواهد آمد. به صراحت این ماده در حوزه‌های قضایی یک استان و همچنین در خارج از استان همانند دادسرا و دادگاه‌ها محتاج اعطای نیابت قضایی است. همان‌گونه که ذکر شد در دادگاه‌های تجدیدنظر اعم از شعب حقوقی یا کیفری به شرح فوق عمل خواهد شد.

درباره دادگاه کیفری یک نیز با عنایت به اینکه صلاحیت این دادگاه ممکن است یک یا چند حوزه قضایی باشد، چنانچه این دادگاه بخواهد اقدامات و تحقیقات را در حوزه قضایی تابع خود به اجرا درآورد از حوزه قضایی محل اجرای قرار، درخواست لازم را می‌نماید و چنانچه محل اجرای قرار در حوزه قضایی استان دیگر یا در خارج از حوزه‌های قضایی شهرستانها و بخش‌های تابع خود باشد با اعطای نیابت قضایی به حوزه قضایی موردنظر خارج از استقرار دادگاه کیفری یک درخواست اجرای قرار را می‌نماید.^{۳۱}

۶-۶- دیوان عالی کشور

با عنایت به اینکه کیفیت دادرسی در دیوان عالی کشور مطابق با مواد ۴۶۲ تا ۴۷۳^{۳۲} قانون آئین دادرسی کیفری است، این دادگاه یک مرجع قضایی عالی با حوزه عملکرد فرااستانی و در سراسر کشور است، هیچ‌گاه اعطای نیابت قضایی جهت رسیدگی اعم از شکلی و ماهوی ضرورت پیدا نمی‌کند؛ زیرا در صورت لزوم، پرونده را پس از نقض حکم جهت انجام اقدامات لازم مطابق با ماده ۴۶۸ قانون مزبور، حسب مورد به دادگاه بدوی یا تجدیدنظر یا دادگاه هم‌عرض اعاده خواهد نمود.

۳۰. «قرار معاینه محل و تحقیق محلی توسط رئیس دادگاه یا با تعیین او توسط یکی از مستشاران شعبه اجرا می‌شود. چنانچه محل اجرای قرار، خارج از حوزه قضایی مرکز استان باشد، دادگاه تجدیدنظر استان می‌تواند اجرای قرار را از دادگاه محل مربوط درخواست کند و در صورتی که محل اجرای قرار در حوزه قضایی استان دیگری باشد، با اعطای نیابت قضایی به دادگاه نخستین محل، درخواست اجرای قرار نماید.»

۳۱. شاکری و فقیهی، پیشین، ۲۰۱.

۳۲. ماده ۴۶۲ قانون آیین دادرسی کیفری: «دیوان عالی کشور در تهران مستقر است و شعب آن از رئیس و دو مستشار تشکیل می‌شود و مرجع فرجام‌خواهی در جرایم موضوع ماده (۴۲۸) این قانون است.»

۶-۷- مباشرت فراحوزه‌ای مقام قضایی (بازپرس)

به موجب ماده ۱۲۲ ق.آ.د.ک. این وضعیت در نظام قانونگذاری کشورمان فاقد سابقه است و از جمله مقررات جدید در این قانون محسوب می‌شود. برای اجرای این ماده دادستان محل مأموریت بازپرس، باید موافقت نماید و در صورت مخالفت موجبی برای اختلاف نظر بین بازپرس و دادستان وجود ندارد و مطابق نظر دادستان عمل می‌شود؛ اما موافقت دادستان محل اقدام ضرورت ندارد و صرف اطلاع کافی است.^{۳۳}

حضور بازپرس برای انجام فرایند قضایی در حوزه قضایی دیگری به ندرت اتفاق می‌افتد و سعی می‌گردد تا حتی الامکان از طریق اعطای نیابت اقدام لازم صورت پذیرد. گرچه در ماده ۱۲۲ واژه بازپرس به کار رفته، لیکن سایر مقامات قضایی همچون دادرس علی‌البدل دادگاه بخش را که به جانشینی از بازپرس در حوزه قضایی بخش انجام وظیفه می‌کند، حسب مورد در بر خواهد گرفت.

در صورتی که بازپرس تشخیص دهد که مباشرت وی در انجام تحقیقی در خارج از حوزه قضایی محل مأموریت او ضروری است، می‌تواند بدون صدور قرار نیابت قضایی، موضوع را به نحو مستدل به دادستان اعلام و پس از کسب نظر موافق وی، ضمن هماهنگی با دادستان محل و تحت نظارت او، نسبت به اجرای مأموریت اقدام کند.^{۳۴}

۶-۸- انجام نیابت قضایی در حوزه قضایی ثالث

تکلیف یک موضوع مهم که سابق بر این در مورد آن تردید وجود داشت و گاهی موجب اطاله رسیدگی می‌شد در قسمت ذیل ماده ۱۱۹ قانون روشن شده است. اگر اجرای تمام یا بخشی از مفاد نیابت، مربوط به حوزه قضایی دیگری باشد، اوراق، توسط بازپرس معطی نیابت، نیابت را خطاب به یک شهرستان ارسال کرده درحالی که اجرای نیابت، مربوط به شهرستان دیگر است. بازپرس مستقر در شهرستان اول نمی‌تواند پرونده را نزد بازپرس معطی نیابت ارسال کند تا مجدداً نیابت خطاب به شهرستان دیگر تنظیم گردد. او مکلف است اوراق نیابت را به آن شهرستان ارسال کند و ارسال پرونده به آن شهرستان را به اطلاع بازپرس معطی نیابت برساند.^{۳۵}

۳۳. طهماسبی، پیشین، ۴۴.

۳۴. رستمی، پیشین، ۱۷۰.

۳۵. یوسفی، پیشین، ۱۳۸.

امروزه برای انجام سریع دادرسی چنانچه اعطای نیابت قضایی ضرورت پیدا کند و پس از ارسال نیابت به حوزه قضایی دوم، محرز گردد که اجرای مفاد نیابت در حوزه قضایی سومی باید اجرا شود، مرجع مجری نیابت می‌تواند نیابت را بلااقدام به حوزه قضایی ثالث ارسال کند، در این مواقع اعاده نیابت به مرجع قضایی مبدأ ضرورتی نداشته و باعث اطاله دادرسی می‌گردد. حوزه قضایی ثالث نیز پس از انجام نیابت نتیجه را به حوزه قضایی اولیه ارسال می‌نماید. این رویه بر اساس تجویز قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ اقدامی مفید و ضروری به نظر می‌رسد.

۶-۹- تکلیف نیابت قضایی در موارد احاله

احاله^{۳۶} که به عنوان یکی از موارد تأسیسات قانونی مصرح در ماده ۴۱۸ الی ۴۲۰ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ می‌باشد، در صورت حدوث این اقدام قضایی، ممکن است راجع به نیابت‌های قضایی که قبل از احاله پرونده صادر گردیده مراجع قضایی را با چالش‌هایی مواجه نماید. هرچند در قانون در این خصوص اشاره‌ای نشده لیکن به نظر می‌رسد مقام معطی نیابت پس از وصول نتیجه نیابت باید بلافاصله آن را به مرجع قضایی که پرونده به آن احاله شده ارسال نماید. در واقع نیابتی که قبلاً ارسال شده، احاله مانع از اجرای آن نیست، مگر اینکه قبل یا هم‌زمان با اجرای نیابت، پرونده به خود مرجع مجری احاله شده باشد. در مواردی که طبق مقررات، پرونده از مرجع معطی به مرجع دیگری احاله شود، مرجع معطی مکلف است احاله را به مرجع مجری اطلاع دهد و مرجع مجری نیز نتیجه را به مرجع احاله‌شونده ارسال می‌نماید. در صورت پیش آمدن چنین موقعیتی، قانونگذار با پیش‌بینی امکان واگذاری رسیدگی به دادگاه هم‌عرض دیگر، شرایط را برای این امر بدون لزوم اعطای نیابت قضایی در نظر گرفته است.

در امور کیفری احاله به این معنی است که با عدول از صلاحیت محلی، رسیدگی به یک جرم از حوزه قضایی صلاحیت‌دار به مرجع قضایی هم‌عرض در حوزه قضایی دیگری منتقل می‌شود؛ به عبارت دیگر، احاله نوعی انتقال دادرسی است.^{۳۷}

۳۶. در اصطلاح حقوقی احاله، به معنی آن است که رسیدگی به پرونده مرتکب جرمی به خاطر مصالح خاصی از دادگاه صلاحیت‌دار محلی به دادگاه هم‌عرض دیگری ارجاع شود.

۳۷. طهماسبی، پیشین، ۴۵.

۶-۱۰- نیابت قضایی و حقوق دفاعی متهم

بدیهی است که اگر اجرای نیابت قضایی در حدود مقرر در قانون صورت گرفته، متهم در برابر مرجع اجرای نیابت همان حقوقی را دارد که در مقابل مرجع اعطاکننده نیابت از آن برخوردار است. بدون اینکه این امر نیازمند تصریح در دستور نیابت باشد.^{۳۸} مطابق نظریه مشورتی شماره ۱۹۶۳/۹۳/۷-۱۹/۱۳۹۳/۸ اداره کل حقوقی قوه قضائیه: «حق استفاده از وکیل از جمله حقوق دفاعی بوده و هرکسی می‌تواند در هر مرحله از دادرسی، وکیل معرفی نماید و نیاز به تصریح از سوی معطی نمی‌باشد.» همان‌طور که رعایت حقوق دفاعی متهم در مرجع معطی نیابت وفق قانون باید رعایت گردد، در مرجع مجری نیز همچنان باید مورد مراعات قرار گرفته و از تضییع حقوق دفاعی متهم پرهیز شود. قانونگذار هیچ تفاوتی را بین دو مرجع قضایی راجع به نحوه اقدام و اعمال مقررات قائل نشده است.

۷- اعاده نیابت به مرجع معطی نیابت

در مراجع قضایی پس از وصول نیابت قضایی از مرجع معطی خطاب به رؤسای دادگستری‌ها (امور حقوقی) و خطاب به رئیس دادرسی مربوطه (امور کیفری)، حسب مورد به یکی از شعب و در واحدها و مجتمع‌های قضایی دارای شعبه ویژه نیابت، به شعب اختصاص یافته ارجاع می‌گردد. انجام تمام فرایند قضایی لازم از ابتدا تا آخر با قاضی شعبه مربوطه خواهد بود. مگر در موارد جزئی، مانند صدور قرار بازداشت موقت که نیاز به موافقت و اظهارنظر دادستان می‌باشد. پس از انجام کامل نیابت، پرونده بدون نیاز به اظهارنظر دادستان به مرجع معطی اعاده می‌گردد.

حسب نظریه مشورتی شماره ۷/۹۵۴۹-۱۸/۱۰/۱۳۸۱/۱۰ اداره حقوقی قوه قضائیه؛ «اعاده نیابت قضایی در دادرسی از مواردی نیست که الزاماً موافقت یا اظهارنظر دادستان را لازم داشته باشد ولی چون قضات دادرسی تحت نظر و ریاست دادستان انجام وظیفه می‌نمایند و باتوجه به نظارتی که دادستان بر عملکرد قضات مذکور در پرونده‌ها دارد، لذا چنانچه دادستان به قضات دادرسی دستور داده باشد که پرونده‌های نیابتی قبل از اعاده به مرجع معطی نیابت به نظر او برسد، باید طبق دستور عمل شود.»^{۳۹} در ارتباط با ارسال پرونده توسط مقام قضایی مجری نیابت نزد دادستان قبل از اعاده آن به مرجع

۳۸. خالقی، پیشین، ۲۳۴.

۳۹. سیدمهدی حجتی، قانون تشکیل دادگاه‌های عمومی و انقلاب در نظم حقوقی کنونی (تهران: انتشارات کتاب آوا، ۱۳۸۹)، ۱۹۹.

معطی، به نظرمی‌رسد آنچه در نظریه مشورتی فوق‌الذکر به آن اشاره شده است، از باب وظیفه نظارتی دادستان راجع به نحوه و صحیح انجام دادن نیابت باشد و از باب اظهار نظر قضایی ضرورتی در این خصوص وجود ندارد.

نتیجه‌گیری

بر اساس پژوهش انجام شده دریافتیم که نیابت قضایی به عنوان یکی از مؤلفه‌های حقوقی در انجام فرایند دادرسی در مراجع قضایی نقش اساسی و حائز اهمیتی را ایفا می‌نماید و در قوانین کیفری و مدنی (حقوقی) ایران از سوی قانونگذار به صراحت بیان شده است. با صدور نیابت قضایی بخشی از مراحل و اقدامات قضایی در پرتو دادرسی عادلانه در جهت تسریع و تسهیل در انجام امور قضایی در موارد لزوم و قانونی و از حیث جلوگیری از وقفه و اطاله دادرسی در حوزه قضایی دیگری انجام می‌شود. نیابت قضایی اقدامی قضایی و استثنایی است که در موارد ضروری و در مواقع خاص و به صورت محدود در مراجع معطی و مجری حسب مورد توسط مقامات قضایی صورت خواهد گرفت. اعطای نیابت در امور قضایی کاربرد دارد و با صدور قرار نیابت قضایی امکان‌پذیر است و در امور اداری ضرورتی برای آن وجود ندارد.

مراجع مختلف قضایی اعم از بدوی و عالی به جز دادسرا و دیوان عالی کشور به نوعی با این موضوع درگیر بوده و با فرایند نیابت قضایی مواجه هستند. در قوانین ایران در عرصه داخلی، قوانین و مقررات مرتبط تدوین شده و مورد استفاده مقامات قضایی قرار گرفته است. خلأهایی در زمینه اعطا و اجرای نیابت وجود دارد و موجب بروز ابهام وجود رویه‌های قضایی مختلفی می‌شود که با تصویب دستورالعمل بهبود فرایند نیابت قضایی از سوی قوه قضائیه که پیش‌نویس آن تدوین گردیده و در شرف تصویب ریاست محترم قوه قضائیه و ابلاغ به مراجع قضایی سراسر کشور، قرار دارد، این مشکلات و نقایص به زودی رفع خواهد شد. با عنایت به ضرورت، در بسیاری از مراجع واحدهای قضایی، مجتمع یا شعبه ویژه نیابت قضایی، حسب مورد زیرمجموعه دادگاه‌ها و دادسراها اختصاص یافته است. از موارد مهم و قابل توجه در قوه قضائیه مسأله آموزش کارکنان قضایی و اداری به منظور اجرای صحیح و دقیق قوانین مرتبط در جهت جلوگیری از ایجاد رویه قضایی نامتعارف و متفاوت و همچنین پیشگیری از اطاله دادرسی است. در این راستا رعایت حقوق شهروندی و حفظ ارزش‌ها و کرامات انسانی از رسالت‌های مورد تأکید دستگاه قضا می‌باشد. پیشنهاد می‌گردد در جهت اجرای سند تحول قضایی، از سوی مرکز آموزش و تحقیقات قوه قضائیه دوره آموزشی آشنایی با فرایند نیابت قضایی در برنامه آموزشی پرسنل دستگاه قضایی گنجانده

شود.

آشنایی با قوانین و مقررات آیین دادرسی و قواعد مربوط به صلاحیت مراجع قضایی و کیفیت فرایند نیابت قضایی و شرایط و مصادیق اعطا یا موارد ممنوعیت صدور نیابت، برای دست‌اندرکاران امر قضا و کارکنان مراجع قضایی امری ضروری و اجتناب‌ناپذیر است.

فهرست منابع

- آشوری، محمد. آیین دادرسی کیفری. تهران: سمت، ۱۳۸۹.
- آیین‌نامه دادرسی دادگاه‌ها و دادگاه‌های ویژه روحانیت، ۱۳۸۴.
- بخشنامه قوه قضائیه، راجع به نیابت قضایی خطاب به دادگستری‌های سراسر کشور. تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۶.
- طهماسبی، جواد. آیین دادرسی کیفری. تهران: بنیاد حقوقی میزان، ۱۳۹۸.
- حجتی، سیدمهدی. قانون تشکیل دادگاه‌های عمومی و انقلاب در نظم حقوقی کنونی. تهران: انتشارات کتاب آوا، ۱۳۸۹.
- حیدریان دولت آبادی، محمدجواد و علیرضا آرش‌پور. «نگاهی نوین به مقوله نیابت قضایی بین‌المللی از دیدگاه حقوق عمومی ایران». (ارائه شده در دومین کنفرانس بین‌المللی نوآوری و تحقیق در علوم انسانی، مدیریت و معارف اسلامی، تهران، ۱۶ مرداد ۱۳۹۷).
- خالقی، علی. آیین دادرسی کیفری. تهران: موسسه مطالعات و پژوهش‌های حقوقی شهردانش، ۱۴۰۰.
- رستمی، هادی. آیین دادرسی کیفری. تهران: بنیاد حقوقی میزان، ۱۳۹۲.
- ژاندارم پورآبادی. «استرداد مجرمین و نیابت قضایی بین‌المللی». مجله مهنه قضایی ۱۴ (۱۳۴۶): ۷۶-۸۱.
- شاکری، ابوالحسن و سیدرضا فقیهی. «نیابت قضایی در حقوق کیفری ایران». مجله تحقیقات حقوقی ۲۰ (۱۳۹۸): ۲۱۶-۱۹۳.
- قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲.
- قانون تشکیل دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور مدنی مصوب ۱۳۷۳ و اصلاحات بعدی مصوب ۱۳۸۱.
- قانون آیین دادرسی مدنی مصوب ۱۳۷۹.
- قانون شوراهای حل اختلاف مصوب ۱۳۹۴.
- عمید، حسن. فرهنگ لغت فارسی. تهران: امیرکبیر، ۱۳۸۱.
- لایحه جدید شوراهای حل اختلاف، ۱۴۰۰.
- یرملی، صالح و نجم‌الدین ایگدری. «مفهوم قلمرو نیابت قضایی در دعاوی حقوقی». (چهارمین کنفرانس بین‌المللی حقوق و توسعه پایدار جامعه مدنی)، شیراز، ۳۰ اردیبهشت ۱۳۹۶.
- یوسفی، ایمان. آیین دادرسی کیفری. تهران: بنیاد حقوقی میزان، ۱۳۹۵.

This Page Intentionally Left Blank